

tan érzékelteti. Vörösmarty második fölfedezése a XX. század elején jó alkalom essay-írótehetség csillogtatására, de itt, ami jót mond, Horváth János szájával mondja. Adyék kicsinyes gáncsolgatása ma már fonákul hat.

* * *

A verspályázat *Fű* című pályaművének bírálata egyesekben azt a tévhitet keltette, hogy mi e verseket Gulyás Páléinak tartjuk. Ez félreértés. A füzet azért nem jöhetett számba, mert a megengedettnél erősebb, már-már paródiaszerű Gulyás-hatásokat mutat.

Tudományos élet.

Aktuális tárgyról, a Habsburgok házi törvényéről olvasott fel *Eckhardt Ferenc* az Akadémia történeti osztályában. Az értekezésnek különösebb érdekességet adott az a körülmény, hogy a felolvasó nemcsak a *Neues Wiener Journal* közlése óta ismeretes házi törvényt ismertette, hanem az eddig érintetlen bécsi aktákból a házi törvény keletkezésének történetét és jogtörténeti hátterét is megvilágította.

Éfféle házi törvények először a német birodalom területén alakultak ki a XVI. században, mikor az egyéni római jog a nagy uralkodói és főnemesi családi birtokokat felaprózással fenyegette. Az elsőt a bajor uralkodóház hozta létre: a családok patriarkális szellemében: a családok mintegy testületekké alakultak, családi autonómiák létesültek.

Az ausztriai házban nem siettek ilyen házi universitas létesítésével mindaddig, míg az örökösödés ügye rendben volt. I. Ferencől származott az az eszme, hogy gyengeelméjű fia, Ferdinánd érdekében házi törvényt szerkesztessen. Aggódott ugyanis, hogy az uralkodóház többi tagjai nem egykönnyen fognak beleegyezni abba, hogy a félszemű Ferdinánd uralkodjék rajtuk, különösen ha mint kiskorú kerülne a trónra. Ezért tehát Metternichet megbízta, hogy az államtanácsosokkal készíttessen egy ilyen törvénytervezetet, de külön figyelmeztette arra is, hogy netaláni zavarok elkerülése végett vegyék figyelembe *Provincz Ungarn* sajátos alkotmányát. Ferenc azonban nem érte meg a házi törvény létrejöttét, Metternich bürokráciájának kényelmével szemben még a császár sem volt képes eredményt elérni.

A legfőbb akadályt éppen a magyar alkotmány kérdése okozta, mert a magyar törvények szerint lehetetlen más gyámot, mint a nádort a kiskorú

uralkodó mellé kirendelni. Ezt Reviczky, a magyar kancellár részletesen kifejtette, hozzátéve, hogy efféle házi törvényt a magyar országgyűlés tudta és becikkelyezése nélkül nem lehet létrehozni. A döntés Ferenc halála után, Ferdinánd alatt történt meg, midőn József nádor maga oszlatta el Metternich magyar közjogi aggodalmait. A palatinus ugyanis, akire pedig a régenség esett volna, háza leghűbb fiának bizonyult és méltatlannak arra, hogy bécsi kémeikkel vegyék körül; ő beszéli rá Metternichet jogi és egyéb érvekkel, hogy csak csinálják meg a házi törvényt a magyar közjog kikapcsolásával, többre tartván családjá egységes hatalmát, mint saját egyéni érvényesülését. De éppen a magyar közjoggal való ellentét az oka, hogy az 1839-ben, ünnepélyes formában kiállított házi törvényi pátentet nem hozzák nyilvánosságra és szövegét a háború végéig titokban tartották. A magyarság csak akkor szerzett hivatalos tudomást a törvény létezéséről, mikor a bíróságoknak adatokra volt szüksége, vagy mikor Ferenc Ferdinánd morgantikus házassága következtében beállott utódlási tilalmat a magyar országgyűlésnek is be kellett cikkelyeznie. A házi törvénynek különben legfontosabb részei a trónöröklésre és a királynak 16 évig terjedő kiskorúsága alatti régensségre vonatkoznak, melyet a házi törvény vérrokonság és kor alapján határoz meg, továbbá a házasságra vonatkozó intézkedés, mely utódjai trónvesztésének terhe alatt tiltja meg az uralkodónak a nem egyenrangú házasságot. Érdekes volt megtudnunk azt is, hogy a házi törvény e tekintetben *ebenbürtig*-nek (egyenrangúnak) tekinti az Esterházy hercegi családot is. Az egymással szemben álló közjogászoknak alkalma nyílik e történeti tanulmányból levonni pro és contra a mai aktuális közjogi tanulságokat, mert Eckhart ezeket a problémákat nem érintette.¹

A Magyar Nyelvtudományi Társaságban *Pais Dezső* ismertette a Pécsért nemcsakára megjelenő *Ómagyar olvasókönyv*-et, melyet Jakubovich Emillel együtt szerkeszt és melyben végre együtt találjuk majd a magyar nyelv legrégebb, nemcsak összefüggő, hanem szórványos emlékeit is az arab írótól kezdve a középkor végéig. A magyar nyelv minden barátjának melegen ajánljuk ezt a szigorú tudományossággal készített, mégis regényesen érdekesítő gyűjteményt.

Ugyanezen az ülésen *Tremel Lajos* mutatta be érdekes tanulmányát az oláh-szláv oklevelek magyar kölcsön-szavairól. Mindaddig senki sem máltta kellő figyelemre a moldvai és havasalföldi vajdák XIV. és XV. századi okleveleit az oláh és magyar nyelvtörténet szempontjából. Tremelnek sikerül kimutatnia, hogy ez oklevelekben már a XIV. századtól kezdve megvannak a magyar jogi, hadi, városi és általános műveltség ugyanazon szavai, melyek ma is élnek az oláh nyelvben (vitéz, hitlen, apród, örök, pohárnok, álnok, fegyvernök, lakás, város, soltész, bíró, vám, kezes, fogad, határ stb). Mind-ebből azt az egészen valószerű következtetést vonja le, hogy az oláhság városi és közjogi kultúrája magyar hatás alatt a XIV. századtól kezdve fejlődik ki a havasokon túl. De mit szólnak majd mindehhez az erdélyi bennszülött rómaiság dogmájának retenthetetlen hívei, az oláh nyelvészek és történészek? Bizonyára kézlegyintéssel intézik el ezt az érdekes tudományos tanulságot is.

Igen érdekes meglepetéssel szolgált ugyanezen az ülésen vitéz *Házy Jenő*, a vidéki levéltárosok mintaképe, ki Sopron városának levéltárából egymásután keríti elő a magyar történelem kincseit, miután városának levéltárát mintaszerűen rendezte és tudományos kiadványokban ismertette. Most egy XV. századi városi jegyzőkönyv fedeléről olvasta le a legrégebb magyar szerelmes versikét:

*Virág, tudjad, tőled el kell mennem,
És te irtted kell gyászban öltözmem . . .*

Az írás alapján azt is megállapította *Házy Jenő*, hogy egy *Guggelweit János* nevű városi jegyző írhatta azt a könyv táblájára, már pedig ez a derék polgár 1495-ben már néhány mondatik. Megismétlődött tehát *Kreizell János* körmöcbányai jegyző esete, ki ép a minap itt szóba hozott *Supra agnő*

sorait jegyezte le, csakhogy ezúttal még régebb szöveget kaptunk és kétség-telenül szerelmes verset, melynek két során is fel lehet ismerni a későbbi magyar úri költés elegikus stílusát. S mikor kedves Sopronunkat üdvözöljük, hogy ilyen kitűnő történeti érzékel menti meg a magyar művelődés kincseit, fájdalommal kell gondolnunk egyes magyar — színmagyar — városokra, megyékre, ahol selejtezés címen történeti okmányokat mázsaszámra adnak el piaci pakolópapírnak!

Mi sem bizonyítja jobban, mennyire szükség volt a múzeális törvényre, mely az ilyen vad dűlást kétségtelenül megnehezíti.

A régészeti társulat minapi ülésén pedig bebizonyult, hogy a kiváló szegedi író: *Móra Ferenc*, ki szegedkörnyéki ásatásairól adott számot, talán még jobban forgatja a régészsádot, mint a tollat. Szeged városa ugyanis felismerte az egyedüli módot, mellyel nemcsak hivatalosan, hanem tudományosan is egyetemi várossá lehet: nem kímélve a pénzt, biztató jelek alapján hozzáfogott Szeged környékének régészeti felkutatásához. Az ásatás eredménye igazolta, hogy mint Pécsen, itt is a lehető legrégebb kultúra talajára került az Alföld egyeteme: míg az egyik határban gyönyörű honfoglaláskori temetőre bukkant *Móra Ferenc*, egy másik pusztán népvándorláskori telep került felszínre és végül kiderült, hogy a mai Szőreg egyenesen egy legrégebb-bronzkori telepre és temetőre épült, ahonnan garmadával ássák ki a leleteket olyan számban és minőségben, mely még a bronzkorban első helyen álló Magyarországon is ritkaság számba megy. Ha így folytatja Szeged, ki meri kétségbe vonni, hogy itt a kultúra gyökerei csak a talaj felszínébe nyulnak alá? S a szegedi egyetem boldog lehet, hogy ilyen szilárd történelmi alapot nyer jövő munkájához.

Eckhardt Sándor.

Színházi szemle.

A Nemzeti Színház néhány évvel ezelőtt emlékezetesen szép előadásban újította fel Beaumarchais két *Figaro*-darabját és a későbbit, gazdagabbat és mélyebbet, a *Figaro házasságát*. Most ennek korábbi pár-darabját, *A szevillai borbélyt* tűzte műsorra csupa új szereplővel, merőben új diszletekkel és lényegbevágóan új rendezői fel-fogással. Játékstílus tekintetében any-